De Nederlands hervormde pastorie met tuin te Etten (NBr.)

De pastorie

Na de vrede van Munster in 1648, die een einde maakte aan de 80-jarige oorlog met Spanje, werden alle katholieke kerken in de Nederlanden toegewezen aan de protestanten. Zo ook de katholieke kerk op de Markt in Etten-Leur, thans de raadzaal. De eerste dominee was Bartholdus van Wesel. Hij had echter een probleem, er was geen pastorie bij de kerk. Dus werd er inderhaast tussen 1649 en 1650 een nieuwe pastorie ten westen van de kerk gebouwd.

De oudst bekende tekening van de kerk is die van Daniël Gevers Endegeest uit 1831. Gevers was kapitein in het Neder-landse leger. Tijdens de eerste jaren van de 9-jarige oorlog met België (1830-1839) was Gevers met zijn militaire staf ingekwartierd in de pastorie. Dat was mogelijk omdat de toenmalige dominee nog niet getrouwd was en er in zijn eentje woonde.

De NH pastorie Etten (NBr.)door Daniël Gevers (1831)

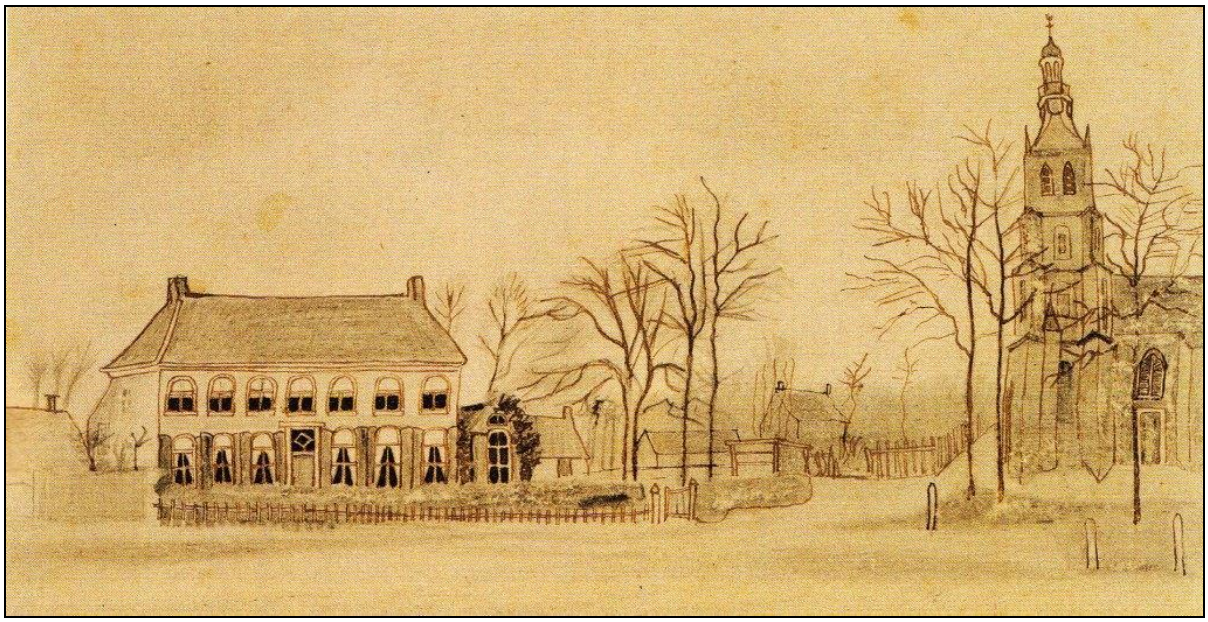

Hoe de pastorie er in 1854 uit zag, is te zien op het olieverf schilderij van Hein Dolk. Op de achterzijde van het schilderij staat Ned. Herv. Kerk en pastorie te Etten (N. Brabant). Deze pastorie is het geboortehuis van Vader P. Peaux (9 april 1835) en van mij (30 juli 1869). Geschilderd door Hein Dolk. Was getekend P.E. Peaux.

NH kerk en pastorie te Etten (NBr.) Door Hein Dolk 1854

Van 1875 tot 1882 werd de pastorie bewoond door het gezin van dominee Theodorus van Gogh. In 1876 maakte hun zoon Vincent van Gogh twee jeugdtekeningen van de pastorie. In 1881 trok Vincent bij zijn ouders in om zich volledig aan de schilderkunst te wijden. Het kleine bijgebouwtje rechts aan

de pastorie, waar pa voorheen catechisatieles gaf, eigende Vincent zich toe en gebruikte het als zijn atelier.

De NH kerk en pastorie te Etten getekend door Vincent van Gogh in 1876 (juvenalia XI)

In juni 1881 logeerde Anthon van Rappard twaalf dagen bij de familie Van Gogh in Etten. Vincent had hem een half jaar daarvoor leren kennen toen hij op de Academie voor Schone Kunsten in Brussel zat. Er was een vriendschap tussen die twee ontstaan. Tijdens het kortstondige verblijf heeft ook Van Rappard de pastorie vereeuwigd.

De NH pastorie te Etten (NBr.) door Anthon van Rappard

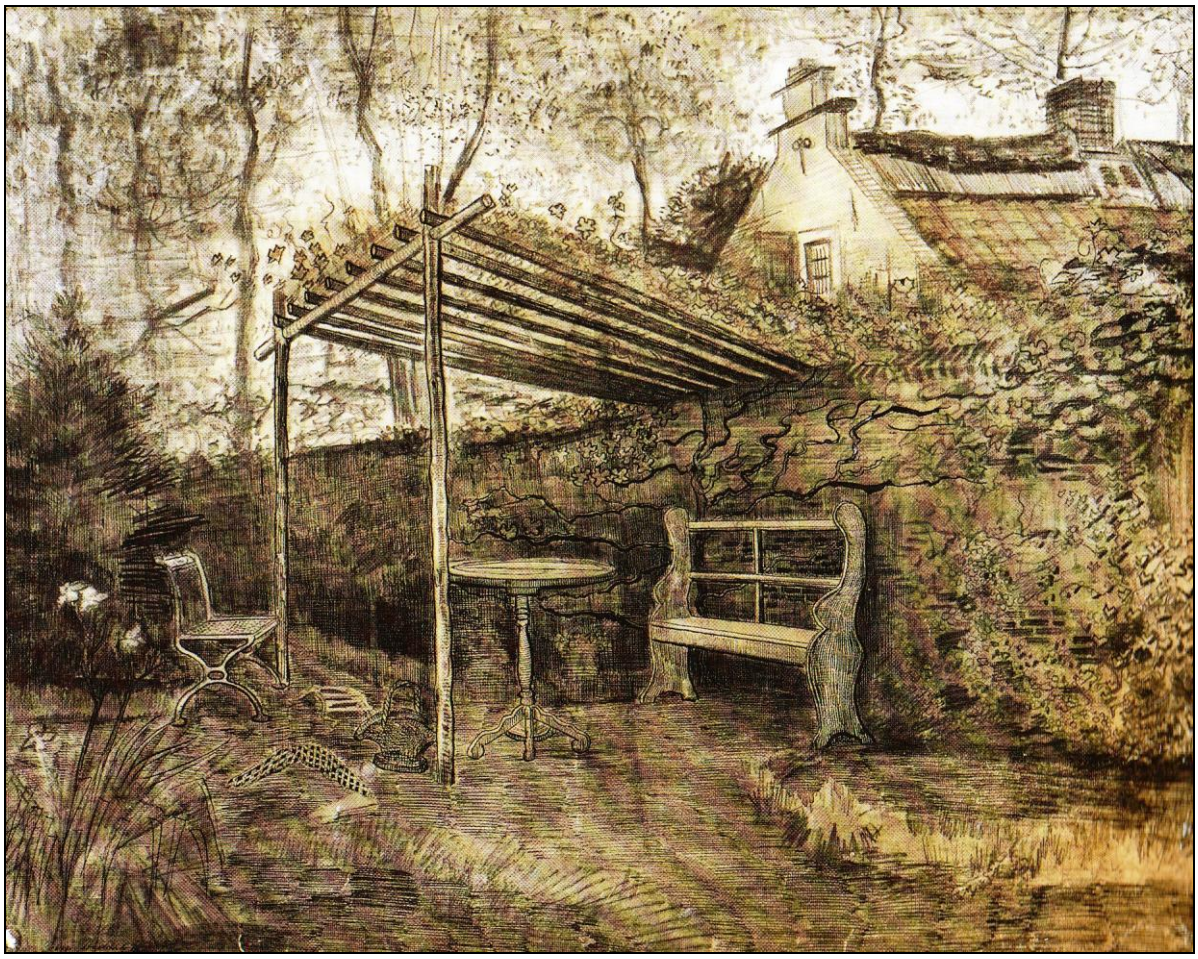
Voor zover bekend is er slechts een foto van de pastorie. Een ansichtkaart waarop het gebouw slechts gedeeltelijk staat afgebeeld. In verband met de slechte staat van het gebouw werd in 1904 besloten het te slopen en op dezelfde plaats een nieuw te bouwen. Bij de sloop kwam men er achter waardoor er op warme dagen in de zomer altijd zo'n penetrante geur in het gebouw hing. Bij de bouw in 1649 was zo'n haast geboden, dat men verzuimd had op het kerkhof waar men ging bouwen de graven te ruimen. Op nog geen halve meter onder het gebouw werden botten van armen, benen, doodskoppen, zelfs hele skeletten aangetroffen. In 1905 kwam de nieuwe pastorie gereed. Deze was geen lang leven gegund. In de jaren zestig van de vorige eeuw moest deze het veld ruimen voor de rijbaanverdubbeling van Rijksweg 58.

De enig bekende foto van de NH pastorie te Etten (NBr) een ansichtkaart uit ca. 1900

De tuin

Vincent van Gogh maakte ooit een tekening en een olieverf van de tuin achter de Nederlands hervormde pastorie te Etten (NBr.). De tekening met als titel 'Tuin met afdak' bekend onder catalogus nr. JH 9 en F 902 is uitgevoerd in Potlood, zwart krijt, pen en waterverf en meet 44,5 x 56,5 cm. Jan Hulsker dateert de tekening juni 1881. De tekening is in het bezit van het Kröller-Műller Museum. Op de tekening zien we een pergola met daar onder een bankje, een tuintafeltje en -stoeltje. De tuin lag ten westen van de pastorie. Het huis op de tekening, gedeeltelijk gedekt met rode pannen, staat op de Roosendaalseweg. Dit komt overeen met de tekening op de kadastrale kaart uit 1832 waar het pand zo wat op de erfafscheiding staat.

Tuin met afdak JH9/F902

Tijdens zijn verblijf te Arles maakte Vincent een olieverf van de tuin in Etten met als titel 'Herinnering aan de tuin in Etten'. Het werk is 73,5 x 92,5 cm groot. Het heeft als catalogusnummer JH 1630/F 496 en is in het bezit van De Hermitage te Leningrad.

Op ongeveer 12 november 1888 schrijft hij hierover aan zijn zus Willemien en geeft hij een uitvoerige beschrijving van het werk onder bijvoeging van een schetsje (brief W 9 schets cat. nr. JH 1631). Hij schrijft o.a. 'Ik heb je al geantwoord dat ik niet buitengewoon gesteld was op het portret van

moeder. Ik heb nu om in mijn slaapkamer op te hangen, een *Herinnering aan de tuin van Etten* geschilderd, en zie hier een schetsje'. De brief gaat verder met een beschrijving van het schilderij en enkele overdenkingen en eindigt als volgt: 'Ziedaar, ik weet dat het misschien helemaal niet gelijkend is, maar voor mij geeft het, het poëtische karakter en de stijl van de tuin weer zoals ik die aanvoel. En zo, aannemend dat die wandelaars jij en moeder zijn, aannemend dar er geen, absoluut geen gewone en onnozele gelijkenis zou zijn – de persoonlijkheid van moeder wordt voor mij gesuggereerd door de bewuste keus van de kleur – het sombere violet met citroengele vlekken van de dahlia's er scherp tegen afgetekend'. De brief is in het Frans geschreven en is als bijlage bijgevoegd. Uit latere correspondentie blijkt dat Vincent zelf het schilderij niet zo geslaagd vond. De afwijkende stijl van dit schilderij ten opzichte van het vroegere werk van Vincent,wordt wel geweten aan de invloed van Gauguin, die op dat moment al een maand bij hem verbleef.

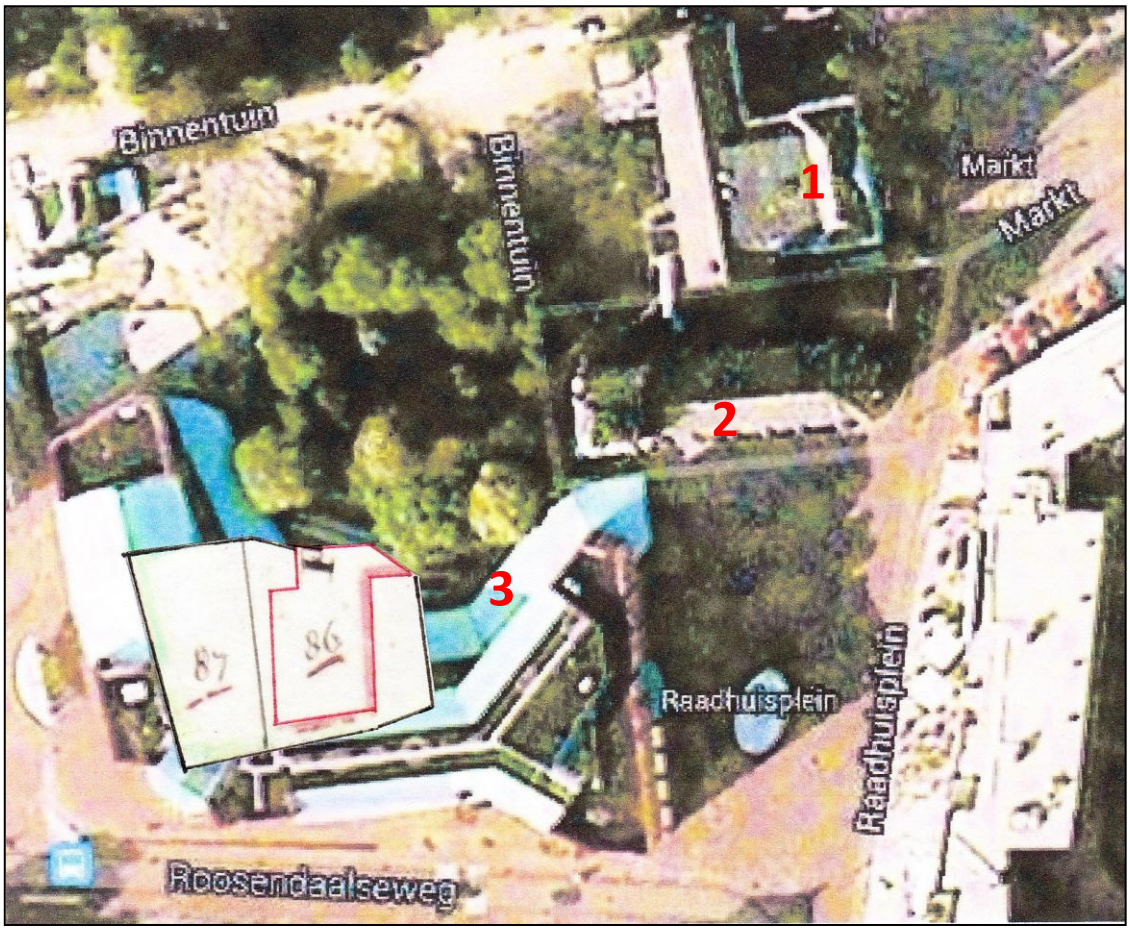

Herinnering aan de tuin van Etten JH1630/F 496

Situering van de pastorie en de tuin

Om te bepalen waar de pastorie en de tuin vroeger gelegen waren, is het kadaster uit 1832 geraadpleegd. De pastorie was gebouwd op het perceel kadastraal bekend als Sectie L het Dorp nr. 86 eigendom van de Hervormde Diaconie Armen Etten, het perceel had een oppervlakte van 434 m2. De tuin stond kadastraal bekend onder nr. 87 en was 289 m2 groot.

Door de oude kadastrale kaart over de luchtopname van Google te leggen (beide op dezelfde schaal) is de pastorie en tuin ingetekend zodat gezien kan worden waar deze vroeger gestaan cq. gelegen hebben.

De Nederlands hervormde pastorie(nr. 86) met tuin(nr. 87) ingescand in de huidige situatie. Op de foto onder nr. 1 het oude gemeentehuis op de Markt, op nr. 2 de Nederlands hervormde kerk en nr. 3 het huidige stadskantoor. (© Cor Kerstens)

B**rief 720 (W 9) van Vincent van Gogh aan Willemien van Gogh.**
Bron: Website Vangoghletters.org

Ma chère soeur,
une chôse qui m'a fait bien plaisir c'est que j'ai reçu enfin une réponse de Mme Mauve.
Désirant lui écrire de ces jours ci je te prierai de m'envoyer de suite et sans faute son adresse actuelle. Sa lettre était datée de la Haye mais elle ne dit pas si elle y restera, moi je croyais qu'elle avait continué à restera à Laren. Elle dit avoir eu aussi une bonne lettre de toi.
J'ai reçu ta lettre datée de Middelharnis et t'en remercie bien. tu fais bien d'avoir enfin commencé à lire au bonheur des dames &c. Il y a tant de chôses là-dedans comme dans Guy de Maupassant aussi.
Je t'ai déjà répondu que je n'aimais pas énormément le portrait de la mère.4 Je viens maintenant de peindre pour le mettre dans ma chambre à coucher un souvenir du jardin à Etten et en voici un croquis.– C'est une toile assez grande.

Voici maintenant pour la couleur. Des deux promeneuses la plus jeune porte un châle écossais carrelé vert et orangé et un parasol rouge. La vieille a un châle violet bleu presque noir. Mais un bouquet de dahlias, jaune citron les unes, panachées roses et blanches les autres, vient éclater sur cette figure sombre.
Derriere elles quelques buissons de cèdre ou de cyprès d'un vert émeraude. Derrière ces cyprès on entrevoit un parterre de choux vert pâles et rouges bordé d'une rangée de fleurettes blanches. Le sentier sablé est orangé cru, la verdure de deux parterres de geraniums écarlates est très verte. Enfin au deuxieme plan se trouve une servante vêtue de bleu qui arrange des plantes à profusion de fleurs blanches, roses, jaunes et rouges vermillon.
Voilà je sais que cela n'est peutêtre guère ressemblant mais pour moi cela me rend le caractère poétique et le style du jardin tel que je les sens.
De même supposons que ces promeneuses soient toi et notre mère. Supposons alors même qu'il n'y aurait aucune, absolument aucune ressemblance vulgaire et niaise, le choix voulu de la couleur, le violet sombre violemment tachée par le citron des dahlias, me suggère la personalité de la mère.
La figure en plaid ecossais carrelé orange et vert se détachant sur le vert sombre du cyprès, ce contraste encore exagéré par le parasol rouge, me donne une idée de toi, vaguement une figure comme celles des romans de Dickens.
Je ne sais si tu comprendras que l'on puisse dire de la poésie rien qu'en bien arrangant des couleurs, comme on peut dire des choses consolantes en musique. de même les lignes bizarres cherchées et multipliées serpentant dans tout le tableau doivent non pas donner le jardin dans sa ressemblance vulgaire mais nous le dessiner comme vu dans un rêve à la fois dans le caractère et pourtant plus étrange que dans la realité.
J'ai maintenant peint aussi une liseuse de romans.
de grands cheveux très noirs, un corsage vert, des manches lie de vin, la jupe noire, le fond tout jaune, des rayons de bibliothèque avec des livres.
elle tient à la main un livre jaune.
Voila pour aujourd'hui. Mais je me souviens ne pas encore t'avoir dit que mon ami Paul Gauguin, peintre impressioniste, vit maintenant avec moi et que nous sommes très heureux ensemble, il m'encourage beaucoup à travailler souvent en pleine imagination.
Tu diras bien des chôses à la mère de ma part et ecris sans faute et par retour l'adresse de Mme Mauve. Je vous embrasse en pensée, la mere et toi.

t. à t.
Vincent